

La Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (1977-1982)

Una iniciativa d'inestimable valor

GLÒRIA FONTOVA
Consell de Redacció

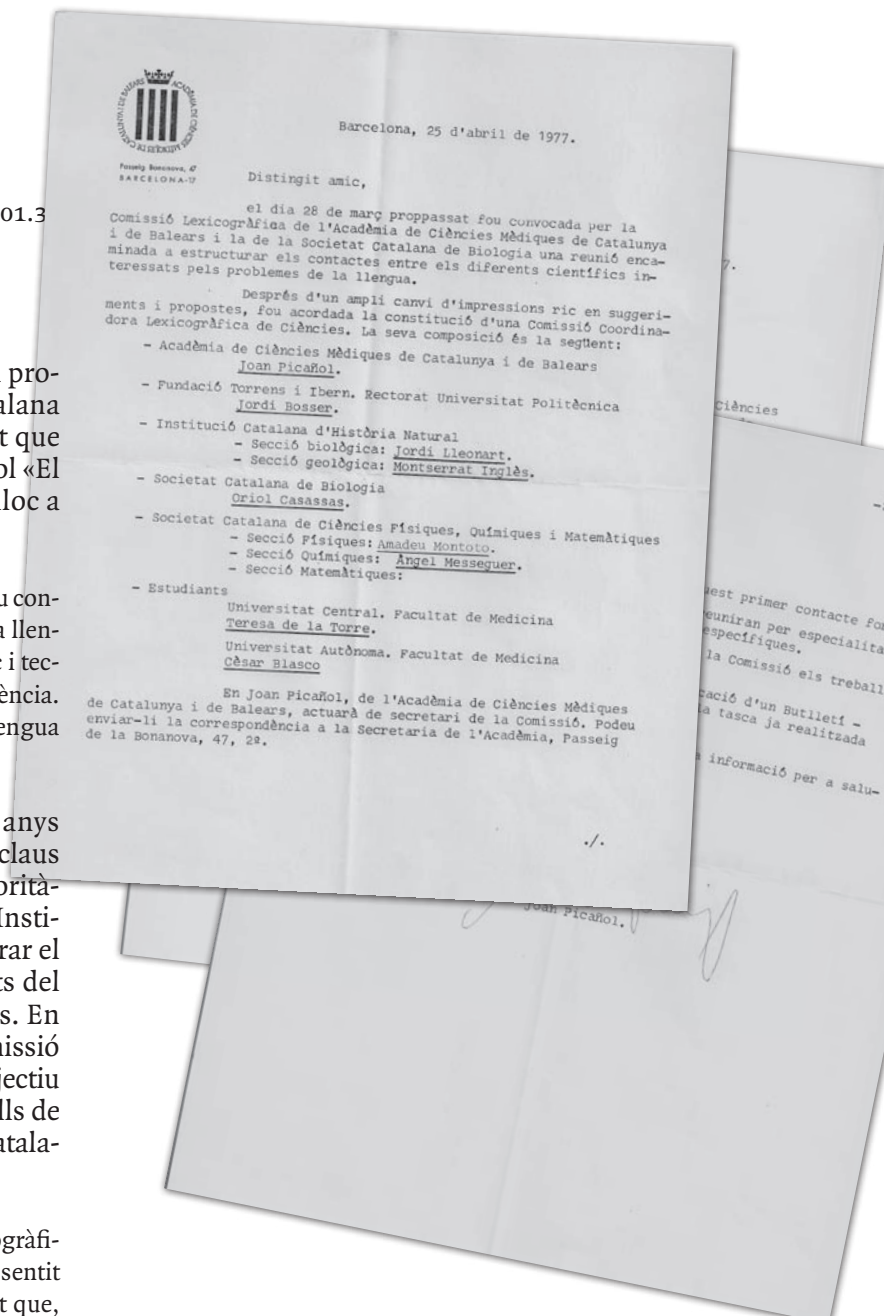
TERMINÀLIA 4 (2011): 64-67 · DOI: 10.2436/20.2503.01.3
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

En una conferència que Oriol Casassas va pronunciar l'any 1984 a la Universitat Catalana d'Estiu, l'autor rememorava el Manifest que va concloure el Col·loqui que, amb el títol «El català, llengua d'expressió científica», va tenir lloc a Prada el 25 d'agost de 1973:

Si una llengua ha de viure en plenitud, el seu exclusiu conreu literari és manifestament insuficient: cal que la llengua s'enrobusteixi amb el conreu del lèxic científic i tecnològic, que segueixi el vigorós dinamisme de la ciència. Per aquest camí, i només per aquest camí, una llengua ateny la seva majoritat. (Casassas, 1985, p. 119.)

Aquell Col·loqui de Prada del principi dels anys setanta, i el Manifest que se'n va derivar, van ser claus per a fer entendre als científics i als tècnics, majoritàriament professors universitaris i membres de l'Institut d'Estudis Catalans, que maldaven per recuperar el català com a llengua d'ús en els diferents àmbits del coneixement, la importància de treballar plegats. En aquell escenari es va congriar la creació de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències amb l'objectiu d'aglutinar i coordinar les iniciatives en els treballs de recuperació i normalització de la terminologia catalana en els àmbits científics i tècnics.

La constitució de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències és una de les realitzacions de major sentit de responsabilitat dels nostres científics. Hem dit que,

durant els anys més difícils, els grups de treball de lexicografia actuaven sense connexió. Les terminologies dels diversos camps de la ciència tenen molts problemes comuns, i llur estudi, des de cada camp i sense adient relació amb els altres, podia conduir a solucions diferents. Ben bé com a conseqüència de la reunió de Prada fou creada la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències per evitar aquest risc. La Comissió [...] es proposà d'unir els esforços dels estudiosos del llenguatge científic en un sol esforç, a fi d'arribar a unes resolucions i a unes propostes uniformes. (Casassas, 1985, p. 120.)

Des de la seva creació l'any 1977 fins al 1982, la Comissió va desplegar una activitat encaminada a la creació de recursos que afavorissin el coneixement i la divulgació del llenguatge científicotècnic en català. (Tot i que en algunes de les fonts consultades s'esmenta el 1976 o, fins i tot, el 1978, com a anys de creació de la Comissió, aquest òrgan es constituí formalment el 28 de març de 1977, segons consta en la documentació original que conserva Jordi Lleonart.) Formaven part de la Comissió membres de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, el Col·legi de Farmacèutics i de Metges de Barcelona, la Fundació Torrens i Ibern, la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia, la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (les tres últimes, filials de l'Institut d'Estudis Catalans), l'Institut de Tecnologia de la Construcció, la Institució Catalana d'Estudis Agraris i estudiants dels grups dinamitzadors del català a les universitats. La tasca més destacada de la Comissió va ser la publicació, l'any 1977, dels *Vocabularis bàsics* i l'elaboració del *Full lexicogràfic*, una col·lecció d'onze opuscles que es van publicar entre els anys 1978 i 1982.

Els Vocabularis bàsics

L'octubre del 1977, just sis mesos després de la seva creació, la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències va publicar una col·lecció de vocabularis, els *Vocabularis bàsics*, que aplegaven la terminologia bàsica en català, ordenada en diferents matèries científiques, amb l'objectiu, tal com es recull en la introducció de cadascun d'aquests vocabularis, i com recorden els mateixos autors en aquesta semblança, de posar a l'abast dels usuaris, especialment dels estudiants universitaris, una

eina de consulta útil que servís per a donar pautes per a l'ús correcte dels termes.

Tot i que la intenció inicial de la Comissió era la d'elaborar els vocabularis corresponents a la totalitat de les matèries que componen les llicenciatures científiques i les carreres tècniques, a la pràctica només se'n van publicar tres: un vocabulari d'anatomia, bioquímica i física mèdica, amb, aproximadament, 1.600 denominacions catalanes, un altre de biologia i geologia, amb unes 1.000 denominacions, i un tercer de matemàtiques, física i química, que recollia gairebé 800 denominacions.

La informació continguda en aquests vocabularis es presentava, dins de cada matèria, ordenada alfabèticament. (El *Vocabulari de geologia* és l'únic que presenta una classificació temàtica en tres apartats: A. Llista general, B. El temps geològic i C. Cristal·lografia i Mineralogia.) Si bé en la major part de les entrades únicament es recollia la denominació catalana sense cap altra informació, quan es creia convenient s'incorporaven indicacions entre parèntesis amb la finalitat d'aclarir dubtes o evitar errors freqüents a l'hora d'utilitzar els termes, o d'ampliar la informació relacionada amb una determinada entrada. Així, per exemple, es poden trobar equivalents en castellà i, en alguns casos, en anglès, indicacions sobre categories lèxiques, formació de plurals, usos incorrectes, pronúncia, formes sinònimes, definicions o usos d'un terme en la formació d'altres unitats terminològiques relacionades.

adenoïdal (cast. adenoideo)	aglutinogen (pl. aglutinògens)
amortidor (cast. amortiguador)	aigua (pl. aigües)
àpex (cast. ápice)	cloroplast (pl. cloroplasts)
ceratina (cast. queratina)	corrent (m.)
entrecreuament (angl. crossing over)	deixalles (f. pl.)
jejú (cast. yeyuno)	endoderma (m.)
retroacció (angl. feed back)	sístole (f.)
atmosfera (no atmòsfera)	amplada (sin. amplària)
glacial (no glaciària)	extracte (sin. extret)
medul·la (no mèdul·la)	con [de dejecció, volcànic, etc.]
pH (pronunciat pehac)	lava [de blocs, de coixí, cordada, etc.]
nombre: resultat de comptar les coses que formen un agregat	
número: nombre amb què una cosa és designada dins una sèrie o col·lecció	
oïda (sentit pel qual hom percep els sons)	
orella (òrgan de l'audició)	

El Full lexicogràfic

El principal òrgan de difusió de la tasca que va emprendre la Comissió va ser el *Full lexicogràfic*, un opuscle breu, de quatre pàgines, en què es difonien els criteris lingüístics que seguia la Comissió, articles sobre un tema determinat, novetats lexicogràfiques, resolucions de la Secció Filològica de l'IEC relacionades amb la terminologia científica i resolucions puntuals de consultes fetes pels lectors.

En la presentació del primer Full, editat l'octubre del 1978, s'expliciten els objectius i els destinataris d'aquesta publicació:

El primer resultat visible de la tasca de la Comissió foren els *Vocabularis bàsics* apareguts ara fa un any. Avui comença el seu camí el FULL LEXICOGRÀFIC, destinat a un públic molt dilatat i molt divers, amb l'ambiciosa pretensió d'ésser útil. El FULL voldria representar una guia, voldria donar la mà; però voldria rebre també, des d'ara, l'estímul i l'ajuda de les preguntes i dels suggeriments dels seus lectors.

Que els complexos afers de la llengua no són patrimoni ni responsabilitat d'uns quants; constitueixen una comesa que ens ateny a tots. I tots, per dignitat, hi hem d'esmerçar el nostre coratge. (*Full lexicogràfic*, núm. 1, octubre del 1978)

El *Full lexicogràfic* va tenir una periodicitat trimestral des del 1978 fins al 1980, període en el qual es van publicar nou números. Al cap d'un any just, l'octubre del 1981, va sortir el número següent i el gener del 1982 se'n va publicar l'últim, el número onze. El Full va arribar a més de trenta mil usuaris especialitzats. El Consell de Redacció del *Full lexicogràfic* estava format per Salvador Alegret, Núria Aramon, Ramon Bacardí, Jordi Bosser, Jordi Carbonell, Oriol Casassas, Josep M. Costa, Carles Domingo, Montserrat Inglès, Jordi Lleonart, Lluís Marquet, Àngel Messeguer, Joan Picanyol i Martí Ruiz.

Segons el testimoni de Lluís Marquet, citat a Mesquida (1997), i dels autors d'aquesta semblança que van formar part de la Comissió i del Consell de Redacció del Full, l'iniciador i ànima tant de la Comissió com de la publicació del *Full lexicogràfic* fou Oriol Casassas, sense l'impuls del qual la publicació no hauria perviscut durant els anys que ho va fer.

El *Full lexicogràfic* s'estructurava en sis apartats: «Nota prèvia», «Han dit...», un article sobre terminologia, «L'actualitat lexicogràfica», «Miscel·lània» i «Correu del Full». Es tractava de seccions amb uns continguts que responien a les necessitats que la Comissió volia resoldre mitjançant aquesta publicació:

[...] un capítol d'introducció que destaca els aspectes més nous o interessants de la cultura catalana, de la normalització lingüística o de la ciència en general; una selecció de textos feta a partir dels criteris que regeixen la publicació, un article científic que aborda algun tema terminològic que és interessant per al llenguatge de la ciència; un capítol sobre les principals notícies de l'actualitat lexicogràfica; i una secció reservada perquè els lectors hi puguin plantejar dubtes, preguntes o observacions referits al contingut del Full. (Mesquida, 1997, p. 302)

La part nuclear de cada full es dedicava a un article específic, redactat per un membre de la Comissió, sobre usos terminològics incorrectes, sobre terminologia d'un àmbit del coneixement o sobre aspectes morfològics del llenguatge científic. Es poden esmentar com a exemples els articles d'Oriol Casassas, «Lectura per a la tarda de Dijous Gras» (Full, núm. 3, abril del 1979), que tracta dels usos de *greix* i *gras* com a substantiu i adjectiu, respectivament; de Jordi Lleonart, «Els barbarismes en l'estadística» (Full, núm. 7, abril del 1980), en què es comenten alguns usos incorrectes i altres aspectes lèxics del llenguatge estadístic o, en el grup d'articles que tractaven aspectes morfològics del llenguatge científic, les aportacions d'Àngel Messeguer, sobre els problemes que va comportar l'adaptació al català de les Regles Internacionals de Nomenclatura de la IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry) (Full, núm. 1, octubre del 1978), o de Salvador Alegret, Jordi Carbonell i Carles Domingo, sobre el problema de la *s* líquida i la vocal de reforç en la formació de mots compostos (Full, núm. 9, octubre del 1980).

La Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències va ser una empresa d'un marcat caràcter pluridisciplinari en què un bon nombre d'especialistes catalans dels diferents àmbits del coneixement, de manera altruista i en un context de resistència política i de compromís social, van treballar conjuntament per fer que el català esdevingués, tal com reclamava el Manifest de Prada, una llengua apta per a la comunicació científica.

La tasca que la Comissió desenvolupà durant els seus cinc anys d'existència, tal com explicava M. Teresa Cabré en el número zero d'aquesta revista (Cabré, 2009, p. 10), va constituir un dels precedents que van marcar el camí cap a la institucionalització posterior de l'activitat terminològica en l'àmbit català amb la constitució del TERMCAT, creat el 1985 per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans. ✿

Bibliografia

- CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (2009). «El context català, una àrea de concentració de coneixement i activitat terminològica». *Terminàlia*, o, p. 8-14.
- CASASSAS, Oriol (1985). «El català, llengua d'expressió científica». *Butlletí de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques*, segona època, vol. VI, núm. 1 (juliol 1985)
- DUARTE I MONTSERRAT, Carles (1994). «La terminologia catalana actual». *Caplletra*, 17 (tardor 1994), p. 251-266.
- MARQUET, Lluís (1993). *El llenguatge científic i tècnic*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya.
- MESQUIDA, Joan-Antoni (1997). «El Full Lexicogràfic de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (1978-1982): una publicació bàsica per a la promoció i estudi del llenguatge científic». A: *Miscel·lània Germà Colon*, 7. Barcelona: Abadia de Montserrat, p. 293-303.
- ÒMNIVUM CULTURAL (1974). «El català, llengua d'expressió científica». *Butlletí Interior Informatiu*, 6/7 (octubre 1973 - gener 1974). [Separata]

Publicacions de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències

- COMISSIÓ COORDINADORA LEXICOGRÀFICA DE CIÈNCIES (1977). *Vocabularis bàsics: Anatomia, bioquímica, física mèdica*. Barcelona: Ketres, 14 p.
- COMISSIÓ COORDINADORA LEXICOGRÀFICA DE CIÈNCIES (1977). *Vocabularis bàsics: Biologia, geologia*. Barcelona: Ketres, 14 p.
- COMISSIÓ COORDINADORA LEXICOGRÀFICA DE CIÈNCIES (1977). *Vocabularis bàsics: Matemàtiques, física, química*. Barcelona: Ketres, 15 p.
- Full lexicogràfic de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (1978-1982). Barcelona: Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències.

